

**OKUL ÖNCESİ EĞİTİM KURUMLARINA DEVAM EDEN 5-6 YAŞ GRUBU ÇOCUKLARIN
TELEVİZYON İZLEME ALIŞKANLIKLARI İLE ŞİDDET EĞİLİMLİ DAVRANIŞLARININ İNCELENMESİ
ANALYSIS OF THE RELATIONSHIP BETWEEN THE TV HABITS AND VIOLENCE TENDED
BEHAVIORS OF CHILDREN AGE 5-6, WHO CONTINUE TO PRESCHOOL EDUCATIONAL
INSTITUTIONS**

Hülya Eren¹, Ayşe Elitok Kesici²

Makalenin Alanı: Okul öncesi

Makale Bilgileri

Özet

Geliş Tarihi

19.03.2022

Kabul Tarihi

30.05.2022

Anahtar Kelimeler

Çocuk

Okul öncesi eğitim

Şiddet

Televizyon

İlk eğitimcilerden biri olan John Dewey, çocuğun gelişiminde çevrenin önemli olduğunu vurgulamıştır. John Dewey özellikle çocuğun çevresindeki şeylerin aynı zamanda çocuğun ilk öğretmeni de olduğunu söylemektedir. Günümüzde ise çocukların çevresinde bulunan etki araçlarının en önemlilerinden birinin de televizyon olduğu görülmektedir. Televizyonun hemen her evde bulunan ve kolay ulaşılabilen bir araç olmasından dolayı çocuklar çok küçük yaşlardan itibaren televizyon izlemeye başlamaktadırlar. Televizyon ve çocuk ilişkisine baktığımızda üzerinde çok fazla araştırma yapılan konulardan birisinin şiddet olduğunu görmekteyiz. Yapılan araştırmalar sonucunda, televizyonun kişileri tek başına şiddet içerikli davranışlara yöneltmediği fakat şiddete özendirildiği, bunun sonucunda da şiddet davranışlarında artış gözlemlendiği görülmektedir. Filmlerde, dizilerde, belgesellerde, spor müsabakalarında, çizgi filmlerde ve reklamlarda şiddet içeren görüntülere rastlamak mümkündür. Televizyondaki şiddet içerikli görüntüleri izleyen çocuklarda saldırgan davranışlarda artış, saldırganı model alma, şiddete duyarsızlaşma bulguları görülebilmektedir. Bu araştırmada, okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 5-6 yaş grubu çocukların televizyon izleme alışkanlıkları ile okulda ve evde sergiledikleri şiddet eğilimli davranışları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu 2020-2021 eğitim-öğretim yılında Mersin ilinin Silifke ilçesinde bulunan anaokullarına devam eden 5 ve 6 yaş grubundaki 42 öğrenci, bu öğrencilerin anneleri ve bu kurumlarda çalışan 20 okul öncesi öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmanın nitel verileri için Genel Bilgi Formu ve Görüşme Formu kullanılmıştır. Bu çalışmada nitel veriler anaokulunda çalışan okul öncesi öğretmenleri ve bu okullara devam eden öğrencilerin annelerinin demografik bilgilerine ulaşmak için oluşturulan Genel Bilgi Formu ve anne ile öğretmenlerin görüşlerini belirlemek için oluşturulan Görüşme Formu ile elde edilmiştir. Görüşmeler sonucunda ulaşılan veriler, bilgisayar ortamına yazılmıştır. Sonrasında tüm verilerin çıktısı alınmış ve kâğıt üzerinde içerik analizleri yapılmıştır. Her bir görüşme araştırmacı tarafından defalarca okunmuş ve araştırmanın alt amaçları doğrultusunda kodlamalar yapılmıştır. Elde edilen kodlar belirli temalar altında toplanmıştır. Bazı katılımcıların görüşlerine bulgular bölümünde doğrudan alıntılar şeklinde yer verilmiştir. Annelere A1, A2, A3.....kodları; öğretmenlere ise Ö1, Ö2, Ö3..... kodları verilmiştir. Araştırma sonucunda ulaşılan bulgulara göre, okul öncesi çocuklarının en fazla izledikleri programların çizgi filmler, diziler, haberler ve magazin programları olduğu saptanmıştır. Çocukların izledikleri bazı programlardaki şiddet içerikli olaylardan, karakterlerden ve konulardan olumsuz olarak etkilendikleri görülmüştür. Çocukların izledikleri programlar ile şiddet eğilimli davranışları arasında doğrudan bir ilişki olduğu saptanmıştır. Ayrıca araştırma sonucunda annelerin çocukları ile izledikleri programların seçimi konusunda

¹ Çilek Anaokulu, Silifke, e-posta: hulyaeren0733@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1277-1262 (Sorumlu Yazar / Corresponding Author)

² Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın, e-posta: aelitok@adu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9776-6680

hassas davranmadıkları ve çocuklarının televizyon izleme sürelerine özen göstermedikleri de tespit edilmiştir.

Article Info

Received

19.03.2022

Accepted

30.05.2022

Keywords

Child

Preschool

education

Violence

Television

Abstract

John Dewey, one of the first educators, emphasized that the environment is important in the development of the child. John Dewey especially says that the things around the child are also the child's first teacher. Today, it is seen that one of the most important means of influence around children is television. Since television is an easily accessible tool in almost every home, children start watching television from a very young age. When we look at the relationship between television and children, we see that one of the subjects on which a lot of research has been done is violence. As a result of the researches, it is seen that television does not lead people to violent behaviors on its own, but encourages violence, and as a result, an increase in violent behaviors is observed. It is possible to encounter violent images in movies, TV series, documentaries, sports competitions, cartoons and advertisements. An increase in aggressive behavior, modeling of the aggressor, and desensitization to violence can be seen in children watching violent images on television. In this study, the relationship between the television watching habits of 5-6 year old children attending pre-school education institutions and their violent behavior at school and at home was examined. The study group of the research consists of 42 students in the age group of 5 and 6 attending kindergartens in Silifke district of Mersin province in the 2020-2021 academic year, their mothers and 20 pre-school teachers working in these institutions. General Information Form and Interview Form were used for the qualitative data of the research. In this study, qualitative data were obtained with the General Information Form, which was created to reach the demographic information of the preschool teachers working in the kindergarten and the mothers of the students attending these schools, and the Interview Form, which was created to determine the opinions of the mothers and teachers. The data obtained as a result of the interviews were written into the computer environment. Afterwards, all data were printed out and content analyzes were made on paper. Each interview was read many times by the researcher and coding was done in line with the sub-purposes of the research. The codes obtained were gathered under certain themes. The opinions of some participants are included in the findings section as direct quotations. A1, A2, A3.....codes for mothers; the teachers were given the codes Ö1, Ö2, Ö3..... According to the findings obtained as a result of the research, it was determined that the programs that preschool children watch the most are cartoons, TV series, news and magazine programs. It has been observed that children are negatively affected by violent events, characters and subjects in some of the programs they watch. It has been determined that there is a direct relationship between the programs that children watch and their violent behavior. In addition, as a result of the research, it was determined that the mothers were not sensitive about the selection of the programs they watched with their children and did not pay attention to the television watching time of their children.

1. GİRİŞ

Okul öncesi dönem; çocuğun kişiliğinin en hızlı şekilde oluştuğu ve çocuğun fiziksel, sosyal, zihinsel, duygusal ve öz bakım becerilerinin hızlı bir şekilde geliştiği bir dönemdir. Çocukların gelişimlerine ve eğitim hayatlarına hazırlanmalarına yardımcı olan okul öncesi dönem, aynı zamanda çocukların ileriki yaşamlarına da yön vereceği için oldukça önemli bir dönemdir (Kahraman, 2019). Çok önemli olan bu dönemde, televizyonun olumlu veya olumsuz etkilerine çocuklar istemeden de olsa maruz kalmaktadırlar. Geleceğimizin güvencesi olan

çocuklarımızın sağlıklı bir kişilik yapısına sahip olabilmeleri, çevreleri ile uyumlu ve dengeli birer birey olabilmeleri için çocukluk dönemlerinde edindikleri kazanımlar çok önem taşımaktadır.

İlk eğitimcilerden biri olan John Dewey, çocuğun gelişiminde çevrenin önemli olduğunu vurgulamıştır. John Dewey özellikle çocuğun çevresindeki şeylerin, aynı zamanda çocuğun ilk öğretmeni de olduğunu söylemektedir. Günümüzde çocukların çevrelerinde bulunan etki araçlarının en önemlilerinden birisinin televizyon olduğu görülmektedir. Hemen her evde bulunan ve kolay ulaşılabilen bir araç olmasından dolayı çocuklar çok küçük yaşlardan itibaren televizyon izlemeye başlamaktadırlar. Radyo Televizyon Üst Kurulu'nun 6614 kişi ile yaptığı bir araştırmaya göre; ülkemizdeki çocukların günlük olarak ortalama 3 saat 42 dakika televizyon izlediği sonucuna ulaşılmıştır. Özellikle 0-6 yaşları arasındaki çocukların birçoğunun sabahtan akşama kadar televizyon karşısında vakit geçirdiği bilgisine ulaşılmıştır (Özben, 2009). Bundan dolayı çocukların televizyonda izledikleri programların ebeveynler tarafından takip edilmesi ve bilinçli bir şekilde seçiminin yapılması gerekmektedir.

Çocukların, sadece televizyonda çocuklar için yayınlanan programları izlemediği, yetişkinlerin seyrettiği her türlü programı da seyretme eğiliminde oldukları görülmektedir (Şirin, 1998). Çocuklar mümkün olduğu kadar yetişkin programlarından uzak tutulmalıdırlar. Televizyondaki programları izleme ve program seçimi konusunda özenli davranılması çocukların gelişimleri düşünüldüğünde dikkat edilmesi gereken oldukça önemli bir husustur (Oktay ve Unutkan, 2005).

Olweus (1999) şiddetin tanımını; bir kimsenin fiziksel olarak veya herhangi bir nesne kullanarak başka bir bireyi ciddi olabilecek şekilde yaralaması veya ona zarar vermesi şeklinde yapmıştır. Türk Dil Kurumu şiddeti; zıt görüşe sahip olan kişilere karşı kaba kuvvet kullanma veya davranışlarda ve duygularda meydana gelen aşırılık olarak tanımlamaktadır (TDK, 2022). Dünya Sağlık Örgütü şiddeti; kişinin kendisine, bir kişiye, bir gruba veya topluluğa karşı kasıtlı bir şekilde tehdit yoluyla yaralama, psikolojik hasar, ölüm, gelişim bozukluğu ve gelişim geriliği ile sonlanan veya sonlanma olasılığına sahip olan fiziksel veya nüfus gücü kullanımı olarak tanımlamaktadır. (Yeşilbaş, 2016). Şiddet; bir kişiye kendi iradesi dışında bir şey yapmak veya yaptırtmak, zorlamak, saldırmak, kaba kuvvet kullanmak, yaralamak, fiziksel veya psikolojik acıya neden olmak, vurmak, baskı veya güç uygulamak ve bir bireye zarar vermek olarak tanımlanabilir. Şiddetin aslında en genel anlamı ile saldırganlıkla bağlantılı bir davranış olduğu

görülmektedir. Bu anlamda şiddet kavramını herhangi bir kişiye yönlendirilmiş, kişinin istemediği, yıpratıcı ve tahrik edici eylemler olarak açıklayabiliriz (Tutar, 2004).

Saldırganlık ise şiddet içermeyen jest, mimik, yıkıcı eleştiriler gibi yollardan da kendini gösterebilir. Başka bir deyişle şiddet saldırganlığın en geniş halidir ve saldırganlıkla eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Saldırganlık ve şiddet kavramları günlük dilde eş anlamlı olsa da bilimsel açıdan saldırganlık konum olarak şiddetin üzerindedir.

Televizyon ve çocuk ilişkisine baktığımızda üzerinde çok fazla araştırma yapılan konulardan birisinin şiddet olduğunu görmekteyiz. Yapılan araştırmalar sonucunda, televizyonun kişileri tek başına şiddet içerikli davranışlara yöneltmediği fakat şiddete özendirmediği, bunun sonucunda da şiddet davranışlarında artış gözlemlendiği görülmektedir. Lemish'e (2007) göre, televizyonda yayınlanan programların büyük çoğunluğunda şiddet içeren görüntüler yer almaktadır. Filmlerde, dizilerde, belgesellerde, spor müsabakalarında, çizgi filmlerde ve reklamlarda şiddet içeren görüntülere rastlamak mümkündür. Şiddet sahnelerini izleyen çocukta kötülere cezalandırmak için şiddetin "işe yaradığı" algısı oluşmakta ve çocuk "gözlemsel öğrenme" yoluyla şiddeti benimsemektedir (Ayrancı, Köşgeroğlu ve Günay, 2004). Özellikle şiddetin keyifli ve eğlenceli bir biçimde sunulmasından dolayı, soyut düşünme becerisi henüz gelişmemiş olan küçük yaştaki çocukların şiddete eğilim göstermelerinde artışlar olabilmektedir. Televizyondaki şiddet içerikli görüntüleri izleyen çocuklarda, saldırgan davranışlarda artış, saldırganı model alma, şiddete duyarsızlaşma bulguları görülebilmektedir. Televizyondaki şiddet sahneleri genellikle göz alıcı bir şekilde sunulmakta ve şiddet davranışlarının % 40'lık bir oranı iyi karakterler tarafından sunulmaktadır. Şiddet sahnelerinin ise % 71'inde karakterlerin uyguladıkları şiddet nedeniyle herhangi bir pişmanlık duymadıkları veya cezalandırılmadıkları görülmektedir. Bunun sonucunda çocuklar şiddet uygulayan karakterlerle özdeşim kurmakta ve onları model olarak almaktadırlar. Sonuç olarak bu sahneler çocukların olumsuz bir şekilde etkilenmelerine neden olabilmektedir. Yapılan araştırmalar sonucunda 4-6 yaş grubundaki çocukların yaşına uygun olmayan televizyon programlarını izlemeleri sonucunda çocuklarda soyut ve somut kavram kargaşası olduğu, sosyal ve dil gelişimlerinde aksamalar yaşandığı görülmüştür. Ayrıca bu tarz programların çocuklarda geleceklerine ve dünyaya karşı aşırı kaygılı düşüncelere neden olduğu bilinmektedir.

Çocukların televizyonda en çok izlediği programların başında çizgi filmler gelmektedir. Çocuklara yönelik olarak sunulmasına rağmen, çizgi filmler diğer programlara nazaran daha

çok şiddet sahnesi içermektedir. Çocukların dikkatini daha iyi çekebilmek için çizgi film yapımcıları karakterlerini saldırgan, sinirli ve doğaüstü güçlerle donatılmış şekilde göstermektedir. Bu şekilde karakterlerin sergilediği şiddet iyi olarak gösterilmeye çalışılmaktadır. Böylece çocuklar gördükleri bu şiddet davranışlarını daha kolay taklit edebilmektedir (Kalem, 2019). Çizgi filmlerdeki karakterlerin haksızlığa uğradıklarında genellikle şiddete başvurdukları, bunun sonucunda da şiddetin tek alternatifmiş gibi gösterildiği görülmektedir. Çocukların çizgi film karakterlerini severek izledikleri ve bu karakterleri taklit etmekten hoşlandıkları görülmektedir. Ayrıca çocuklar çizgi filmlerden %35 oranında argo kelimeler öğrenmekte, bu olumsuz kelimeleri yaşlılarına lakap takmak için kullanmaktadır (Eski, 2018). Çocuklar, televizyonda yayınlanan birçok programda problem çözmek için şiddet unsurlarının sıklıkla kullanıldığını gördüklerinde, gerçek yaşamlarında da kendi problemlerini çözmek için aynı yola başvurarak şiddet davranışlarını sergileme eğiliminde olmaktadır.

Yapılan birçok araştırma sonucunda, özellikle okul öncesi dönemdeki çocukların şiddet davranışlarını sergileyen çizgi film karakterlerini izledikten sonra saldırganlık davranışları sergiledikleri ve bu davranışlarda artış olduğu görülmüştür. Günlük 6 saat televizyon seyreden çocukların yetişkin birer birey olduklarında saldırgan davranışlar gösterdikleri görülmüştür. Ayrıca bu çocukların günlük 3 saat televizyon izleyen çocuklarla karşılaştırıldıklarında gelecekleri ile ilgili daha endişeli ve daha güvensiz oldukları görülmüştür (Güngör 2014). Televizyon, 4-7 yaş arası çocukların izledikleri görüntüleri hafızaya almalarını ve bu görüntüleri pekiştirmelerini sağlar. Bu yaş grubundaki çocuklar çevrelerinde gördükleri saldırganlığı modelleyerek sonrasında saldırganlık türlerine bağlı olarak saldırgan davranışlar sergileyebilirler. Dolayısıyla bunun sonucunda, televizyon programlarında gösterilen şiddet içerikli davranışları izleyen çocuklarda izledikleri bu davranışları gerçek yaşamlarında sergileme olasılıkları yüksek olacaktır (Ülken, 2011). Çocukların zamanlarının çoğunu televizyon izleyerek geçirmeleri sonucunda problem çözme becerilerinde, kendi kendilerine öğrenme yeteneklerinde ve akranları ile ilişki kurma becerilerinde gerileme görülebilmektedir.

Bu çalışma, okul öncesi çocuklarının şiddet eğilimli davranışları ile televizyon izleme alışkanlıkları arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır. Bu bağlamda çalışma, okul öncesi öğretmenlerinin ve ebeveynlerin, okul öncesi dönem çocuklarının televizyon izleme alışkanlıklarının değiştirilmesi için daha iyi bir rol model olmalarının sağlanması ve çocuklarda

görülen şiddet eğilimli davranışların azaltılması için yol gösterici bir kaynak olması bakımından önem taşımaktadır.

1.1. Araştırmanın Amacı

Yapılan bu çalışmanın genel amacı, okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 5-6 yaş grubundaki çocukların televizyon izleme alışkanlıkları ile okulda ve evde sergiledikleri şiddet eğilimli davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesidir.

1.2. Problem Cümlesi

Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 5-6 yaş grubundaki çocukların televizyon izleme alışkanlıkları ile şiddet eğilimli davranışları arasında bir ilişki var mıdır?

1.3. Alt Problemler

1. Okul öncesi eğitim dönemi çocuklarının şiddet içeren programlardan olumsuz olarak etkilenmelerine ilişkin öğretmenlerin ve annelerin görüşleri nelerdir?

2. Okul öncesi dönem çocuklarının en çok izledikleri televizyon programları ile bu programlardan olumsuz olarak etkilenme durumlarına ilişkin öğretmen ve anne görüşleri nelerdir?

3. Okul öncesi dönem çocuklarında görülen şiddet davranışını önlemek için yapılması gerekenlere ilişkin öğretmen ve anne görüşleri nelerdir?

4. Okul öncesi dönem çocuklarının şiddet davranışını öğrenme şekillerine ilişkin öğretmen ve anne görüşleri nelerdir?

5. Okul öncesi dönem çocuklarının gösterdikleri şiddet eğilimli davranışlara ilişkin öğretmen ve anne görüşleri nelerdir?

6. Okul öncesi eğitim dönemi çocuklarının cinsiyetine göre televizyon programlarını izleme süreleri nasıldır?

7. Okul öncesi eğitim dönemi çocuklarının yaşlarına göre televizyon programlarını izleme süreleri nasıldır?

8. Okul öncesi dönem çocuklarının okul öncesi kuruma devam etme sürelerine göre televizyon izleme süreleri nasıldır?

9. Çocuklarda görülen şiddet eğilimli davranışlar annenin öğrenim düzeyine göre farklılık göstermekte midir?

10. Çocuklarda görülen şiddet eğilimli davranışlar annenin mesleğine göre farklılık göstermekte midir?

11. Çocuklarda görülen şiddet eğilimli davranışlar annenin yaşına göre farklılık göstermekte midir?

2. YÖNTEM

Bu çalışmayı gerçekleştirmek için nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma, nitel veri toplama yöntemlerinden doküman analizi, görüşme ve gözlem gibi yöntemlerin kullanıldığı, doğal bir ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde olayların ve algıların ortaya konmasına yönelik olarak izlenen araştırma modelidir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Okul öncesi kurumlarında eğitim gören 5 ve 6 yaşındaki çocukların televizyon izleme alışkanlıkları ile okulda ve evde sergiledikleri şiddet eğilimli davranışları arasındaki ilişkiyi inceleyen bu çalışma betimsel bir araştırmadır. Betimsel araştırma yöntemi; objelerin, varlıkların, olayların, kurumların, grupların ve çeşitli alanların “ne” olduklarını betimlemeye ve açıklamaya çalışan araştırmalardaki gruplarla ilgili genişliğine bir çalışma olarak nitelendirilmektedir (Kaptan, 1998).

2.1. Çalışma Grubu

Çalışmanın evrenini 2020-2021 öğretim yılında Mersin ilinin Silifke ilçesinde bulunan anaokullarındaki 5 ve 6 yaş grubu öğrenciler ile bu öğrencilerin anneleri ve bu kurumlarda çalışan okul öncesi öğretmenleri oluşturmaktadır.

Çalışmanın örneklemi ise, 2020-2021 öğretim yılında Mersin ilinin Silifke ilçesinde bulunan anaokullarındaki 5 ve 6 yaş grubu 42 öğrenci ile bu öğrencilerin anneleri ve bu kurumlarda görev yapan 20 okul öncesi öğretmeninden oluşmaktadır. Çalışmaya 5 farklı okul öncesi eğitim kurumundan 42 anne gönüllü olarak katılmıştır.

Araştırma örnekleminde yer alan katılımcıların demografik özellikleri şu şekilde özetlenmektedir.

Araştırma evrenini oluşturan öğrencilerin kişisel bilgileri incelendiğinde araştırmaya toplamda 42 çocuğun katıldığı görülmektedir. Bunlardan 24’ü erkek, 18’i kız; 27’si 6 yaşında ve 15’i 5 yaşındadır. Okul öncesi kuruma devam etme sürelerine baktığımızda ise; 18’inin 1 yıldan az bir süredir, 10’unun 1 yıldır, 8’inin 2 yıldır ve 6’sının 2 yıldan fazla süredir okul öncesi eğitim kurumuna devam ettiği görülmektedir.

Araştırma evrenini oluşturan annelerin kişisel bilgileri incelendiğinde araştırmaya 42 annenin katıldığı görülmektedir. Araştırmaya katılan annelerin 19’u 25-35 yaşları arasında, 17’si 35-45 yaşları arasında ve 6’sı 25 yaş ve altındadır. Buna göre annelerin yaş ortalamalarının 25-35 yaşları arasında olduğu söylenebilir. Çalışmaya katılan annelerin 18’inin liseden, 10’unun

üniversiteden, 8'inin ilkokuldan, 5'inin ortaokuldan ve 1'inin lisansüstü eğitimden mezun olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre çalışmaya katılan annelerin büyük bir oranının lise ve üniversite mezunu olduğu söylenebilir. Çalışmaya katılan annelerin 29'u ev hanımı, 6'sı memur, 4'ü serbest meslek, 3'ü işçi olarak çalışmaktadır. Buna göre annelerin çoğunluğunun ev hanımı olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan annelerin 29'unun çalışmadığı, 13'nün bir işte çalıştığı görülmektedir.

Araştırma evrenini oluşturan öğretmenlerin kişisel bilgileri incelendiğinde öğretmenlerin 17'sinin kadın, 3'ünün erkek; 10'unun 35-45 yaş arasında, 8'inin 25-35 yaş arasında ve 2'sinin 45-55 yaş arasında olduğu görülmektedir. Buna göre araştırmaya katılan öğretmenlerin yarısının 35-45 yaş aralığında olduğunu söyleyebiliriz. Öğretmenlerden 15'i lisans ve 5'i lisansüstü mezundur. Aktif olarak çalışma sürelerine baktığımızda 9'unun 10-15 yıl arası, 6'sının 5-10 yıl arası ve 5'inin de 15-20 yıl arası aktif olarak öğretmenlik yaptığı görülmektedir.

2.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın nitel verileri için Genel Bilgi Formu ve Görüşme Formu kullanılmıştır. Araştırmaya katılan okul öncesi öğretmenleri ve okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden öğrencilerin anneleri hakkında demografik bilgilere ulaşmak için Genel Bilgi Formu, öğretmenlerin ve annelerin görüşlerini belirlemek için Görüşme Formu kullanılmıştır.

Genel Bilgi Formu: Bu formda öğretmenlerin cinsiyetini, yaşını, aktif öğretmenlik sürelerini ve öğrenim durumlarını; annelerin ise yaşını, öğrenim durumlarını, mesleklerini ve çalışma durumlarını içeren bazı demografik özelliklere ilişkin sorular yer almaktadır.

Görüşme Formu: Bu form hazırlanmadan önce araştırmanın amacına uygun olarak konu ile ilgili literatür taranmıştır. İlgili literatür taraması sonucunda ana temalar ve bu çalışmada olabilecek soru sayısı dikkate alınarak Görüşme Formu hazırlanmıştır. Görüşme Formunda okul öncesi çocuklarının televizyon programlarındaki şiddet içerikli görüntülerden etkilenme durumlarını içeren çeşitli sorular yer almaktadır.

2.3. Verilerin Toplanması

Araştırmaya ait nitel veriler araştırmacı tarafından yüz yüze gerçekleştirilen görüşmeler esnasında toplanmıştır. Görüşme soruları katılımcılara sözlü olarak sorulmuştur. Katılımcıların verdiği cevaplar araştırmacı tarafından not edilmiştir. Verilerin toplanmasında öğretmen ve annelere çalışmanın amacı hakkında bilgiler verilmiş ve izinleri alınmıştır. Verilerin

toplanmasında katılımcıların gönüllülük esası dikkate alınmıştır. Görüşmeler yaklaşık olarak 30 dakika sürmüştür.

2.4. Verilerin Analizi

Görüşmeler sonucunda ulaşılan veriler, bilgisayar ortamına yazılmıştır. Sonrasında tüm verilerin çıktısı alınmış ve kâğıt üzerinde içerik analizleri yapılmıştır. Her bir görüşme araştırmacı tarafından defalarca okunmuş ve araştırmacının alt amaçları doğrultusunda kodlamalar yapılmıştır. Elde edilen kodlar belirli temalar altında toplanmıştır. Araştırma okuyucuya aktarılırken, araştırmacının kendi görüş ve yorumlarına yer verilmemiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Bazı katılımcıların görüşlerine bulgular bölümünde doğrudan alıntılar şeklinde yer verilmiştir. Annelere A1, A2, A3.....kodları; öğretmenlere ise Ö1, Ö2, Ö3..... kodları verilmiştir.

3. BULGULAR

Çalışma sonucunda elde edilen sonuçlar, araştırmacının sorularına göre düzenlenerek verilmiştir.

3.1. Okul Öncesi Eğitim Dönemi Çocuklarının Şiddet İçeren Programlardan Olumsuz Olarak Etkilenmelerine İlişkin Öğretmenlerin ve Annelerin Görüşlerine Yönelik Bulgular

Anneler genel olarak çocuklarının bazı şiddet içerikli televizyon programlarından olumsuz olarak etkilendiklerini belirtmişlerdir. Öğretmenlerin ise tamamı çocukların şiddet içerikli programlardan olumsuz olarak etkilendikleri yönünde görüş bildirmiştir. 42 anneden 20'si çocuğunun izlediği karakterleri model aldığı, 9'u çocuğunun izlediği bazı karakterlerden korktuğu, 7'si çocuğunun izlediği programlardan argo kelimeler öğrendiği ve bunları kullandığı, 6'sı çocuğunun televizyonda gördüğü şeyleri istediği, alamadığında ise şiddet uyguladığı şeklinde görüş bildirmiştir. 20 öğretmenden 8'i şiddet içeren filmleri, dizileri, çizgi filmleri ve haberleri izleyen çocuğun şiddet davranışını normal bir davranış olarak gördüğü, 5'i şiddet içeren yayınların çocukların ruh halini olumsuz etkilediği, 4'ü çocukların izlediği programlardaki gerçek ile kurgu olan şeyleri ayırt edemedikleri, 3'ü ise şiddet içeren programları izleyen çocukların şiddete özendikleri yönünde görüş bildirmiştir. Bazı öğretmen ve anne görüşleri şu şekildedir.

Öğretmen ifadeleri:

“Kesinlikle düşünüyorum. En masum olduğunu düşündüğümüz çizgi filmlerde bile şiddet öğelerine rastlamak mümkün. Diziler zaten kesinlikle çocuklar için uygun değildir.” (Ö 1)

'Şiddet içerikli her türlü yayın çocuğun ruh halini olumsuz etkilemektedir. Bu programlardan öğrendiği uygunsuz davranışları ortam bulduğunda göstermektedir.' (Ö 2)

'Kendilerini televizyondaki veya bilgisayar oyunlarındaki kahramanlara benzetiyorlar. Gerçek algıları zarar görüyor.' (Ö 12)

Anne ifadeleri:

'Şiddet içerikli oyun ya da televizyon programı izlediğinde kardeşi ile sürekli kavga ediyor. Vuruyor, bağılıyor ve sinirli oluyor.' (A 17)

'Evet. Özellikle hayal ürünü olan çizgi filmlerden korkuyor.' (A 9)

'Silahlı ve savaşlı bazı dizilerden etkileniyor. Onları taklit etmeye çalışıyor.' (A 34)

'Evet düşünüyorum. Bazı programlar şiddet içerikli ve bunlar çocukları olumsuz olarak etkiliyor. Bu programlardan uygunsuz kelimeler öğreniyor ve bu kelimeleri kullanıyor. Bazen de abisine şiddet uyguluyor.' (A 21)

'Reklamlarda gördüğü her şeyi istiyor. Almadığımız zaman da hırçınlık ve ağlama davranışı gösteriyor.' (A 13)

3.2. Okul Öncesi Dönem Çocuklarının En Çok İzledikleri Televizyon Programları İle Bu Programlardan Olumsuz Olarak Etkilenme Durumlarına İlişkin Anne ve Öğretmen Görüşlerine Yönelik Bulgular

Çocukların en çok izledikleri programlara bakıldığında öğretmenlerden 21'i diziler, 12'si haberler, 9'u magazin programları, 8'i çizgi filmler, 6'sı reklamlar, 5'i çocuk programları, 2'si belgeseller yönünde; annelerden 17'si çizgi filmler, 11'i diziler, 11'i magazin programları, 10'u haberler, 7'si reklamlar, 3'ü çocuk programları, 1'i belgeseller yönünde görüş bildirmiştir. Annelerin büyük bir çoğunluğu (42/34) çocuğunun izlediği bu programlardan olumsuz olarak etkilendiğinin, bazı anneler ise (42/8) çocuğunun bu programlardan olumsuz olarak etkilenmediğini belirtmiştir. Öğretmenlerin tamamı ise (20/20) çocukların izledikleri bu tarz televizyon programlarından olumsuz olarak etkilendikleri yönünde görüş bildirmiştir. Sonuçlara bakıldığında çocukların en çok dizileri, çizgi filmleri, haberleri ve magazin programlarını izledikleri ve bu programlardan olumsuz olarak etkilendikleri düşünülebilir. Bazı öğretmen ve anne görüşleri şu şekildedir.

Anne ifadeleri:

'Çocuğumun televiyonda şiddet eğilimli programlardan etkilendiğini düşünüyorum ve izlememesi için çaba gösteriyorum fakat çoğu zaman engel olamıyorum. Bizi dinlemiyor.' (A18)

'Şiddet içerikli programları izlememesi gerektiğini biliyorum ama biz televizyon izlerken o da mecburen izlemiş oluyor. Haberlerde bile şiddet içeren konular var.' (A 6)

'Uzun bir süre bu tarz programları yasakladım ama sonrasında devam ettiremedim. Evde izlemese bile başka bir yerde bir şekilde izliyor ve etkileniyor.' (A 37)

'Ben evde olduğum zamanlarda televizyonu açmıyorum ama işe gittiğimde bakıcımız gün boyunca televizyonu açık tuttuğu için bu tarz programları izliyor. Bu programlardan etkilendiğini ve şiddet davranışını öğrendiğini düşünüyorum. Bakıcıyla konuşmama rağmen engel olamıyorum maalesef.' (A 25)

Çocuğunun televizyon programlarından etkilenmediğini belirten bir annenin ifadesi ise şu şekildedir:

'Çocuğum şiddet içerikli televizyon programı izlemiyor. Bunun için olumsuz olarak etkilendiğini düşünmüyorum. Zaman zaman yararlarını görüyorum. Belgesellerden hayvanlar hakkında bilgi ediniyor, çizgi filmlerden ise bazı çocuk şarkılarını ve kavramları öğreniyor.' (A 10)

Öğretmen ifadeleri:

'Çocukların şiddet içeren programlardan kesinlikle etkilendiğini düşünüyorum. Çocuk şiddeti bir şekilde zaten öğrenmiş olarak okula geliyor ve bu öğrenilmiş davranışı tamamen ortadan kaldırmak çok zor ve zaman alıyor.' (Ö 5)

'Çocukların çoğunluğu çok fazla çizgi film izliyor ve çizgi filmlerin çoğunda şiddet içeren sahneler çok fazla olduğu için çocukları olumsuz olarak etkiliyor.' (Ö 19)

'Maalesef bazı çocuk programlarında bile şiddet içeren sahnelere rastlamak mümkün. Doğrudan olmasa bile dolaylı olarak bu sahneler mevcut. Çocukların bilinçaltına yerleştiğini ve etkilendiklerini düşünüyorum. Çocukların belirli bir yaşa kadar çok fazla televizyon izlememeleri gerekiyor.' (Ö 11)

3.3. Okul Öncesi Dönem Çocuklarında Görülen Şiddet Davranışını Önlemek İçin Yapılması Gerekenlere İlişkin Anne ve Öğretmen Görüşlerine Yönelik Bulgular

Öğretmen görüşlerine baktığımızda ailelerin bilinçlendirilmesi için aile eğitimi seminerlerinin verilmesi (20/7), öğrencilerde akran zorbalığı farkındalığı oluşturulması (20/5), şiddete yönelten davranışın tespit edilip okul aile işbirliğinin sağlanması, şiddeti tetikleyici uyarıların ortadan kaldırılması (20/2), teknoloji ve sosyal medya kullanımının azaltılması, aile içi şiddetin önlenmesi ve öğretmenlere eğitim verilmesi (20/1) şeklinde olduğunu görmekteyiz. Anne görüşlerinin ise; çocukla yaptığı davranış hakkında konuşulması gerektiği

(42/13), çocuklara şiddet içeren programların izletilmemesi gerektiği (42/7), çocuğun bu davranışı neden gösterdiğini anlamaya çalışılması gerektiği (42/6), çocuğun dikkatini başka yöne çekmek gerektiği, çocuğa kurallar koymak gerektiği (42/5), şiddet eğilimi gösteren çocukla daha yakından ilgilenilmesi gerektiği (42/4), davranışın sönmesi için görmezden gelinmesi gerektiği (42/2) yönünde olduğu görülmektedir. Bazı öğretmen ve anne görüşleri şu şekildedir.

Öğretmen ifadeleri:

' Öncelikle şiddete yönelten davranış tespit edilir. Yapılan tespit sonucunda rehberlik servisi ile koordineli çalışma yürütülerek gerekli önlemler alınır. Bu önlemler; veli ile görüşme, olumsuz okul ikliminin değiştirilmesi, öğretmen ve okul idaresi olarak rol model olma vb. şeklinde sıralanabilir.' (Ö 4)

'Ailelerin bilinçlenmesi önceliğimiz olmalıdır. Çocuk ailesinden gördüğü davranışları göstermektedir.' (Ö 16)

'Empati kurabilecekleri video, slayt vb. izletilebilir, oyunlar ve dramalar yoluyla anlatılabilir. Ayrıca aile eğitim seminerleri düzenlenmelidir.' (Ö 6)

'Öğrenci ile yaptığı davranışın sonuçları ve zarar verdiği arkadaşı ile ilişkisi hakkında konuşulabilir.' (Ö 20)

Anne ifadeleri:

'Çocuklara şiddet içeren programların izletilmemesi gerekiyor ama bazen bizi dinlemiyor, izlemek istiyor. Engel olamıyoruz çoğu zaman.' (A 23)

'Yaptığı davranışın yanlış olduğunu anlatmaya çalışıyorum. Doğru ile yanlış, iyi ile kötüyü öğretmek için onun anlayacağı şekilde onunla konuşuyorum.' (A 42)

'Dikkatini başka yöne çekmeye çalışırım. Çok hırçınlık yaptığı zaman evden uzaklaştırmak için parka götürürüm. Parkta vakit geçirmeyi seviyor. Sevdiği şeyleri yapmaya çalışırım.' (A 15)

'Yaptığı davranışa göre kısıtlama, uyarı, fiziksel olmayan ceza verilebilir. Mesela bir hafta sevdiği bir şeyi alamayacağını söylüyoruz.' (A 8)

3.4. Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Şiddet Davranışını Öğrenme Şekillerine İlişkin Anne ve Öğretmen Görüşlerine Yönelik Bulgular

Öğretmen görüşlerine baktığımızda; çocukların şiddet davranışını televizyondan (20/7), ailesinden (20/5), internetten, akranlarından ve arkadaşlarından (20/3), yakın çevresi ve akrabalarından (20/2) öğrendikleri yönünde görüş bildirdiklerini görmekteyiz. Annelerin

görüşlerinin ise; çocukların televizyondan (42/15), aileden (42/10), internetten (42/7), akranlarından ve arkadaşlarından (42/6), yakın çevresi ve akrabalarından (42/4) şiddet davranışını öğrendikleri yönünde olduğu görülmektedir. Bu görüşler sonucunda, çocukların şiddet davranışını çoğunlukla televizyon programlarından ve ailesinden öğrendiğini söyleyebiliriz. Bazı öğretmen ve anne görüşleri ise şu şekildedir.

Öğretmen ifadeleri:

'Sınıfımda bulunan öğrencilerin evlerinde çok fazla televizyon izlediklerini düşünüyorum. Serbest zaman etkinliğinde izledikleri dizilerden ve çizgi filmlerden bazı şiddet sahnelerini oyunlarında canlandırıyorlar.' (Ö 18)

'Bazı öğrencilerim maalesef ailesinden öğrendiği şiddet davranışını sınıfta diğer arkadaşlarına uyguluyor. Bu konuda ailelerin daha dikkatli olması gerekiyor. Çocuklar şiddeti aileden görerek öğrenebiliyor.' (Ö 6)

Anne ifadeleri:

'Oğlumun televizyondaki bazı programlardan etkilendiğini ve şiddet davranışını öğrendiğini okula başladığında fark ettim. Okulda arkadaşlarına vuruyordu ve kaba davranıyordu. Evde tek başınayken hiç yapmadığı hareketleri yaptığını gördüm. Öğretmenimizle bu konuyu konuştuğumuzda, oğlumun sınıfta bazı çizgi film karakterlerini taklit ettiğini öğrendim. Evde kural koydum, artık çok fazla çizgi film izlemiyor.' (A19)

3.5. Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Gösterdikleri Şiddet Eğilimli Davranışlara İlişkin Anne ve Öğretmen Görüşlerine Yönelik Bulgular

Öğretmenler çocuklarda en çok vurma (20/9), bağırma (20/5), oyuncak fırlatma ve eşyalara zarar verme (20/4), ısırma (20/2) davranışlarını gözlemlediklerini belirtmişlerdir. Anneler ise çocuklarında vurma (42/17), bağırma (42/12), oyuncak fırlatma ve eşyalara zarar verme (42/8), ısırma (42/5) davranışlarını gözlemlemişlerdir. Sonuçlara baktığımızda çocuklarda en çok görülen şiddet davranışlarının vurma ve bağırma şeklinde olduğunu söyleyebiliriz. Bazı öğretmen ve anne görüşleri ise şu şekildedir.

Öğretmen ifadeleri:

'Özellikle serbest zaman etkinliğinde çocuklar arasında vurma davranışı daha fazla oluyor. Çocuklar bir oyuncağı paylaşamadıkları zaman birbirlerine vuruyorlar.' (Ö 18)

'Bazı çocuklar nedenini anlayamadığım şekilde hırçın davranışlara sahip. Görünürde hiçbir sebep yokken arkadaşına oyuncak fırlatıyor. Uyardığım zaman ise cevap vermek yerine bağırıyor.' (Ö 7)

'Bir öğrencimde okula ilk başladığında sebepsiz şekilde ısırma davranışı çok fazla vardı. Anne ile görüştüğümde evde hiç bu şekilde davranmadığını söyledi. Küçük kardeşi olmasına rağmen onu hiç ısırmadığını belirtti. Sanırım okula uyum sağlamada ve kendisini ifade etmede sorun yaşadığı için bu davranışı gösteriyordu. Çok sıkı takip etmemiz sonucunda ilerleyen aylarda ısırma davranışını bıraktı.' (Ö 3)

Anne ifadeleri:

'Evde özellikle abisine karşı çok hırçın davranıyor. Ders çalışmasına izin vermiyor, çoğu zaman abisinin kalemini alıp fırlatıyor.' (A 3)

'Özellikle televizyonda gördüğü şeyleri almadığımızda kendini yerlere atıp bağıyor. Bazen de çevredeki eşyaları fırlatıyor.' (A 41)

3.6. Okul Öncesi Eğitim Dönemi Çocuklarının Cinsiyetine Göre Televizyon Programlarını İzleme Sürelerine Yönelik Bulgular

Araştırmaya 24'ü erkek ve 18'i kız olmak üzere toplamda 42 öğrenci katılmıştır. Araştırmaya katılan 18 kız öğrenciden 4'ünün 1-3 saat, 6'sının 3-5 saat ve 8'inin 5 saat ve daha fazla televizyon izlediği görülmektedir. Araştırmaya katılan 24 erkek öğrenciden 3'ünün 1-3 saat arasında, 8'inin 3-5 saat arasında, 13'ünün ise 5 saat ve daha fazla televizyon izledikleri görülmektedir. Sonuçlara baktığımızda çocukların televizyon izleme süreleri ile cinsiyetleri arasında fark olmadığı, çocukların büyük bir çoğunluğunun günlük televizyon izleme sürelerinin 5 saat ve daha fazla olduğu görülmektedir.

3.7. Okul Öncesi Eğitim Dönemi Çocuklarının Yaşlarına Göre Televizyon Programlarını İzleme Sürelerine Yönelik Bulgular

Kız öğrencilerden 12'sinin 6 yaş grubunda ve 6'sının 5 yaş grubunda olduğu görülmektedir. Erkek öğrencilerden ise 15'inin 6 yaş grubunda ve 9'unun 5 yaş grubunda olduğu görülmektedir. Öğrencilerin televizyon izleme süreleri incelendiğinde 5 yaş grubundaki 6 kız öğrenciden 1'inin 1-3 saat arasında, 1'inin 3-5 saat arasında, 4'ünün 5 saat ve daha fazla televizyon izlediği; 5 yaş grubundaki 9 erkek öğrenciden 1'inin 1-3 saat arasında, 3'ünün 3-5 saat arasında, 5'inin 5 saat ve daha fazla televizyon izlediği görülmektedir. 6 yaş grubundaki 12 kız öğrenciden 3'ünün 1-3 saat arasında, 5'inin 3-5 saat arasında, 4'ünün 5 saat ve daha fazla televizyon izlediği; 6 yaş grubu 15 erkek öğrenciden 2'sinin 1-3 saat arasında, 5'inin 3-5 saat arasında, 8'inin 5 saat ve daha fazla televizyon izlediği görülmektedir. Sonuçlara baktığımızda çocukların yaş grupları ile televizyon izleme süreleri arasında anlamlı bir fark

olmadığı, 5 yaşındaki ve 6 yaşındaki öğrencilerin büyük çoğunluğunun 5 saat ve daha fazla televizyon izlediği görülmektedir.

3.8. Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Okul Öncesi Kuruma Devam Etme Sürelerine Göre Televizyon İzleme Sürelerine Yönelik Bulgular

Okul öncesi dönem çocuklarının okul öncesi eğitim kurumuna devam etme sürelerine baktığımızda 18 kız öğrenciden 10'unun 1 yıldan daha az, 6'sının 1 yıl, 2'sinin 2 yıl okul öncesi kuruma devam ettiğini görmekteyiz. 24 erkek öğrenciden 14'ünün 1 yıldan daha az, 7'sinin 1 yıl, 3'ünün 2 yıl okul öncesi kuruma devam ettiği görülmektedir. Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden kız ve erkek öğrencilerin toplamına baktığımızda 1 yıldan daha az sürede devam edenlerin toplamda 24 olduğu, 1 yıl devam edenlerin toplamda 12 olduğu, 2 yıl devam edenlerin ise toplamda 6 olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Araştırmaya katılan kız ve erkek öğrencilerden okul öncesi eğitim kurumuna 2 yıldan daha fazla devam eden öğrencinin olmadığı görülmektedir.

Televizyon izleme sürelerine baktığımızda ise okul öncesi eğitim kurumuna 1 yıldan daha az bir süre devam eden kız öğrencilerden 1-3 saat arasında televizyon izleyen 1 öğrencinin olduğunu, 3-5 saat arasında televizyon izleyen 2 öğrencinin olduğunu, 5 saat ve daha fazla süre televizyon izleyen 7 öğrencinin olduğunu görmekteyiz. Okul öncesi eğitim kurumuna 1 yıl devam eden kız öğrencilerden 1-3 saat arasında televizyon izleyen 1 öğrencinin olduğunu, 3-5 saat televizyon izleyen 1 öğrencinin olduğunu, 5 saat ve daha fazla televizyon izleyen 4 öğrencinin olduğunu görmekteyiz. Okul öncesi eğitim kurumuna 2 yıl devam eden kız öğrencilerden 1-3 saat arasında televizyon izleyen 1 öğrencinin olduğunu, 3-5 saat televizyon izleyen 1 öğrencinin olduğunu, 5 saat ve daha fazla televizyon izleyen öğrencinin olmadığı görülmektedir.

Televizyon izleme sürelerine baktığımızda okul öncesi eğitim kurumuna 1 yıldan daha az bir süre devam eden erkek öğrencilerden 1-3 saat arasında televizyon izleyen 2 öğrencinin olduğunu, 3-5 saat arasında televizyon izleyen 3 öğrencinin olduğunu, 5 saat ve daha fazla süre televizyon izleyen 9 öğrencinin olduğunu görmekteyiz. Okul öncesi eğitim kurumuna 1 yıl devam eden erkek öğrencilerden 1-3 saat arasında televizyon izleyen 1 öğrencinin olduğunu, 3-5 saat televizyon izleyen 2 öğrencinin olduğunu, 5 saat ve daha fazla televizyon izleyen 4 öğrencinin olduğunu görmekteyiz. Okul öncesi eğitim kurumuna 2 yıl devam eden erkek öğrencilerden 1-3 saat arasında televizyon izleyen öğrencinin olmadığı, 3-5 saat televizyon izleyen 2 öğrencinin olduğunu, 5 saat ve daha fazla televizyon izleyen 1 öğrencinin olduğu

görülmektedir. Araştırmaya katılan kız ve erkek öğrencilerin televizyon izleme sürelerine baktığımızda ise 1 yıldan az bir süredir anaokuluna giden bu öğrencilerin günlük daha fazla televizyon izlediklerini söyleyebiliriz.

3.9. Çocuklarda Görülen Şiddet Eğilimli Davranışların Annenin Öğrenim Düzeyine Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine Yönelik Bulgular

Araştırmaya katılan 42 anneden 18'i lise mezunu, 10'u üniversite mezunu, 8'i ilkokul mezunu, 5'i ortaokul mezunu ve 1'i yüksek lisans mezunudur. Lise mezunu olan annelerden 16'sı çocuğunda şiddet eğilimli davranış olduğu yönünde, 2'si ise şiddet eğilimli davranış olmadığı yönünde görüş bildirmiştir. Üniversite mezunu olan annelerden 8'i çocuğunda şiddet eğilimli davranış olduğu, 2'si ise olmadığı yönünde görüş bildirmiştir. İlkokul mezunu olan annelerden 5'i çocuğunda şiddet eğilimli davranış olduğu, 3'ü ise şiddet eğilimli davranış olmadığı yönünde görüş bildirmiştir. Ortaokul mezunu olan annelerden 4'ü çocuğunda şiddet eğilimli davranış olduğu, 1'i şiddet eğilimli davranış olmadığı yönünde görüş bildirmiştir. Yüksek lisans mezunu olan 1 anne ise çocuğunda şiddet eğilimli davranış olduğunu belirtmiştir. Sonuç olarak 42 anneden 34'ü çocuğunda şiddet eğilimli davranış olduğunu söylemektedir. Bu annelerden sadece 8'i çocuğunda şiddet eğilimli davranış olmadığını belirtmiştir. Çocukların gösterdiği şiddet davranışları ile annelerin öğrenim durumları arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Çocukların büyük çoğunluğunun annenin öğrenim durumuna bakılmaksızın şiddet davranışını gösterdiği görülmektedir.

3.10. Çocuklarda Görülen Şiddet Eğilimli Davranışların Annenin Mesleğine Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine Yönelik Bulgular

Araştırmaya katılan annelerin büyük bir çoğunluğunun (42/29) ev hanımı olduğu görülmektedir. 29 ev hanımından 27'si çocuğunda şiddet eğilimli davranışın olduğunu, 2'si ise şiddet eğilimli davranışın olmadığını söylemişlerdir. Annelerin bazıları memur (42/6), işçi (42/3) ve serbest meslek (42/4) sahibi olduklarını belirtmişlerdir. Memur olarak çalışan annelerden 3'ü çocuğunda şiddet eğilimli davranış olduğu, 3'ü ise şiddet eğilimli davranış olmadığı yönünde görüş bildirmişlerdir. İşçi olarak çalışan annelerden 1'i çocuğunda şiddet eğilimli davranış olduğu, 2'si ise şiddet eğilimli davranış olmadığı yönünde görüş bildirmiştir. Ayrıca serbest meslek yaptıklarını söyleyen annelerden 3'ü çocuğunda şiddet eğilimli davranış olduğunu, 1'i ise şiddet eğilimli davranış olmadığını belirtmiştir. Bulgular incelendiğinde çocuklarda görülen şiddet eğilimli davranışlar ile annelerin meslekleri arasında anlamlı bir fark

olmadığı görülmektedir. Araştırmaya katılan annelerin büyük çoğunluğunun ev hanımı olması bu sonucu vermiş olabilir.

3.11. Çocuklarda Görülen Şiddet Eğilimli Davranışların Annenin Yaşına Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine Yönelik Bulgular

Çocuklarda görülen şiddet eğilimli davranış problemlerinin annenin yaşına göre farklılaşmasını içeren bulgular incelendiğinde 25 yaş ve altı 7 anneden 5'i, 25-35 yaş arasındaki 18 anneden 16'sı, 35-45 yaş arasındaki 17 anneden 13'ü çocuğunda şiddet davranışının olduğunu söylemektedir. Bunun yanında 25 ve daha küçük yaştaki annelerin sadece 2 tanesi, 25-35 yaş arasındaki annelerin 3 tanesi ve 35-45 yaş arasındaki annelerin ise 3 tanesi çocuklarında şiddet içerikli davranış olmadığı yönünde görüş bildirmişlerdir. Çocukların genel olarak annenin yaşı fark etmeksizin şiddet eğilimli davranışa sahip olduklarını söyleyebiliriz. Sonuç olarak bulgular incelendiğinde annelerin yaşı ile çocuklarda görülen şiddet davranışları arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

4. SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

4.1. Sonuçlar ve Tartışma

Bu araştırmada, "okul öncesi eğitim kurumlarında öğrenim gören 5-6 yaş grubundaki çocukların televizyon izleme alışkanlıkları ile şiddet eğilimli davranışları arasındaki ilişki" konusu, televizyondaki şiddet görüntülerinin çocuklarda olumsuz etkiye neden olduğu düşüncesinden yola çıkılarak incelenmiştir. Literatür taramasında, televizyondaki şiddet görüntülerinin çocuklar üzerindeki olumsuz etkisini açıklamak ve düşüncüyü destekleyen bilgileri ortaya çıkarmak için örnekler kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen sonuçlar şu şekilde değerlendirilebilir.

Önemli icatlardan birisi olarak televizyonun her evde bulunduğu görülmektedir fakat çocuklarımız ve aileleri bu icadı bilinçsiz bir şekilde kullanmaktadır. Aileler televizyon programlarından çocuklarının olumsuz olarak etkilenmemesi için yeterli bilgiye ve ilgiye sahip değildir. Televizyondaki karakterler çocuklara kötü örnek olmakta ve onları çoğu zaman olumsuz olarak etkilemektedir. Bu olumsuz etkilerden en önemlisi de şiddet ve saldırganlıktır. Çocuklar televizyon programlarındaki kahramanları örnek almakta ve onların sergiledikleri şiddet davranışını taklit etmektedirler. Televizyonu çok fazla izleyen çocuklar, televizyon programlarında yayınlanan görüntüleri gerçek yaşam ile karıştırmakta ve bu programlarda gördüklerini gerçek yaşamda uygulamaya çalışmaktadırlar.

Araştırmanın ilk sonucuna göre, okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların televizyon programlarındaki şiddet unsurlarından olumsuz olarak etkilenmelerine ilişkin görüş bildiren öğretmenlerin tamamı ve annelerin büyük bir çoğunluğu şiddet içeren televizyon programlarından çocukların olumsuz olarak etkilendiği yönünde görüş bildirmiştir. Bu programları izleyen çocukların; şiddet içeren film, dizi, çizgi film ve haberlerdeki şiddet davranışlarını normal olarak düşündükleri, bu yayınların çocukların ruh halini olumsuz olarak etkilediği, gerçek ile kurguyu ayırt edemedikleri, çocukları şiddete özendirdiği, izlediği karakterleri model aldığı, bazı karakterlerden korktuğu, argo kelimeler öğrendiği ve bu kelimeleri kullandığı sonucuna ulaşılmıştır. Özellikle gerçek yaşam ile kurmacayı birbirinden ayırt edemeyen çocukların saatlerce çizgi film izlemesi, onların şiddet davranışına karşı duyarsızlaşmasına neden olmaktadır (Saraç,2018). Luther ve Legg (2010) çizgi filmlerin çocuklar üzerindeki etkisine ilişkin yaptıkları araştırmada televizyonda yayınlanan birçok çizgi filmin sosyal ve fiziksel saldırganlık örnekleri içerdiğine dikkat çekmiştir. Çocukları eğlendirmek amacı ile yayınlanan çizgi filmlerde kesici alet ve bomba kullanma, ateş etme gibi sahneler örnek olarak verilebilir. Çocukların buna benzer sahneleri gerçek yaşamlarında da taklit edebilecekleri söylenmektedir (Adak Özdemir ve Ramazan 2012). Singer J.L ile Singer D.E (1981) televizyonun çocuklar üzerindeki etkisini incelemek için İngiltere'deki yatılı okullarda kalan 13 ile 16 yaş grubundaki çocuklarla bir araştırma yapmışlardır. Araştırmada çocuklar iki gruba ayrılmış ve bir gruba 15 gün boyunca sadece sosyal içerikli ve komik programlar izletilmiş, ikinci gruptaki çocuklara ise şiddet içerikli programlar ve filmler izletilmiştir. Bu çalışma sonucunda birinci gruptaki çocuklarda iletişim, gülme ve hoşgörü düzeyinin yüksek olduğu; ikinci gruptaki çocuklarda ise fiziksel ve sözel şiddetin yüksek olduğu görülmüştür. Yıldırım'ın (2008) yaptığı çocuk ve televizyonda şiddet adlı çalışmada 5 yaş grubu çocukların babalarının ve annelerinin televizyondaki şiddet görüntülerinin çocuklarda saldırgan davranışlara etki edip etmediğine ilişkin görüşleri incelenmiştir. Bu çalışma sonucuna baktığımızda ebeveynlerin büyük bir çoğunluğunun çocuklarının televizyon programlarındaki şiddet içerikli sahnelerden etkilendiğini ve davranışlarında bu şiddet sahnelerini gösterdiğini belirttikleri görülmektedir. Buna benzer şekilde yapılmış araştırmaların çoğunda da televizyon programlarının olumsuz etkilerinden söz edilmektedir.

Araştırmanın ikinci sonucunda, okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların televizyon programlarından dizileri, çizgi filmleri, haberleri ve magazin programlarını çok fazla izledikleri görülmektedir. Belgesellerin ve çocuk programlarının ise daha az izlendiği sonucuna

ulaşmıştır. Cesur ve Paker (2007) yaptıkları bir araştırma sonucunda; çocuklar tarafından en çok izlenen televizyon programlarının %41,6 oranı ile çizgi filmler ve %20,6 oranı ile diziler olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu araştırma sonucunda elde edilen bilgilerin Cesur ve Peker'in araştırmasını destekler nitelikte olduğu söylenebilir.

Araştırmanın üçüncü sonucunda, okul öncesi dönem çocuklarında görülen şiddet davranışını önlemek için öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu ailelerin bilinçlendirilmesi için aile eğitimi seminerleri verilmesi gerektiğini ve öğrencilerin şiddet konusunda farkındalıklarını arttırıcı drama, oyun, animasyon gibi çalışmaların yapılması gerektiğini belirtmişlerdir. Annelerin büyük bir çoğunluğu ise çocuklarla gösterdiği şiddet davranışı hakkında konuşulması ve şiddet içeren programların izletilmemesi gerektiği şeklinde görüş bildirmiştir. Buradan, öğretmenlerin büyük bir çoğunluğunun çocuklarda görülen şiddet davranışlarını önlemek için ailelerin yetersiz bilgiye sahip olduklarını düşündükleri ve ailelerin eğitime ihtiyaç duydukları sonucuna ulaşılabilir. Annelerin ise bu konuda sadece çocuklarla konuşulmasının ve programların izletilmemesinin yeterli olduğunu düşündükleri sonucuna varılabilir.

Araştırmanın dördüncü sonucunda, okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların şiddet davranışını çoğunlukla televizyondan ve aileden öğrendikleri sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca çocukların internetten, yakın çevre ve akrabalarından, arkadaş ve akranlarından da şiddet davranışlarını öğrendikleri görülmektedir.

Araştırmanın beşinci sonucuna göre, okul öncesi dönem çocuklarının en çok vurma ve bağırma davranışını gösterdikleri sonucuna ulaşmıştır. Bunun yanında oyuncak fırlatma, eşyalara zarar verme ve ısırma davranışlarına da rastlanmaktadır.

Araştırmanın altıncı ve yedinci sonuçlarında ise okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların yaşlarına ve cinsiyetlerine göre televizyon programlarını izleme süreleri arasında herhangi bir fark olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Çocukların ortalama olarak günlük 5 saat ve daha fazla televizyon izledikleri söylenebilir. Literatür taramasından elde edilen sonuçlara göre bu süre oldukça fazladır. Arslan ve diğerleri (2006) tarafından yapılan bir çalışma incelendiğinde; okul çağındaki çocukların %43'ünün günde 3 saatten fazla TV izlediği belirlenmiştir. Yaşla birlikte televizyon izleme alışkanlığının arttığı görülmüştür. Ertürk ve Gül'ün (2006) 7-12 yaş arası çocuklarda televizyon haberlerinin çocuklardaki stres etkileri isimli çalışmasında, çocukların evlerindeki televizyonların günlük ortalama 4 saat 53 dakika açık kaldığı sonucuna ulaşmıştır. Akkuş ve Yılmaz'ın (2015), Yetim ve Sarıçam'ın (2016) çalışmalarında okul öncesi dönem çocuklarının televizyon izleme süreleri 2-6 saat arasında

bulunmuştur. Eron ve Heusmann'ın (1985) Finlandiya, ABD ve Polonya'daki çocuklar üzerinde yaptıkları karşılaştırmalı çalışma sonucunda çocukların davranışları ile televizyon programlarındaki şiddet görüntüleri arasında bir ilişki görülmüştür. Araştırma sonucunda saldırgan davranışları sadece erkek çocukların göstermediği, kız çocukların da saldırgan davranışlar sergilediği sonucuna varılmıştır. Bu araştırma sonucunda elde edilen bilgilerin, literatür incelemesi sonucunda ulaşılan bilgileri destekler nitelikte olduğu görülmektedir.

Araştırmanın sekizinci sonucuna göre, okul öncesi eğitim kurumuna 1 yıldan daha az bir süredir devam eden çocukların, okul öncesi eğitim kurumuna 1 ve 2 yıl devam etmekte olan çocuklara göre daha fazla televizyon izledikleri sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre çocukların televizyon izleme alışkanlıklarının azalmasına okul öncesi eğitimin destek olduğu söylenebilir. Anderson ve Bushman (2002) çocukların televizyon izleme sürelerinin azaltılmasının davranışları üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Bu araştırma için bir grup ilköğretim üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencisinin televizyon izleme süreleri ve bilgisayarda oyun oynama süreleri kontrol altına alınmıştır. Çocukların bilgisayar oyunları oynama süreleri ve televizyon izleme süreleri azaltılmış ve bunların yerine yaşlarına uygun aktiviteler yaptırılmıştır. Bu aktiviteleri yapan çocuklarda fiziksel ve sözlü saldırganlığın önemli ölçüde azaldığı görülmüştür. Literatürdeki bu araştırma sonucu ile bu araştırma sonucunda elde edilen bilginin benzer nitelikte olduğunu söyleyebiliriz. Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocukların televizyon izlemek yerine okulda akranları ve öğretmenleri ile birlikte daha faydalı aktiviteler yapmaları sonucu televizyon izleme alışkanlıklarının azaldığı görülmektedir.

Araştırmanın dokuzuncu, onuncu ve on birinci sonuçlarına göre, çocuklarda görülen şiddet eğilimli davranışların annenin öğrenim düzeyi, yaşı ve mesleğine göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Burada üniversite mezunu olan annelerin ifadeleri sonucunda tamamının bir işte çalıştığı ve çocuklarını bakıcıya emanet ettikleri, bu bakıcıların da gerekli bilgiye sahip olmadıkları ve gereken önemi göstermedikleri sonucuna varılabilir. İnan'ın (2016) yapmış olduğu bir çalışmanın sonucunda, çocukların televizyon izledikleri saatlerde ebeveynlerin çalışıyor olmasından dolayı kontrolsüz ve denetimsiz televizyon izleme oranının yüksek olduğu görülmüştür. Ayrıca ev hanımı olan annelerin ifadelerine göre, genellikle evde televizyonun gün boyunca açık olduğu ve çocukların evde buldukları süre boyunca televizyona maruz kaldıkları sonucuna varılmıştır. Gülay'ın (2008) 5-6 yaş arası çocukların akranları ile ilişkilerinin çeşitli değişkenlere göre incelendiği araştırması sonucunda saldırganlığın annenin eğitim düzeyi açısından anlamlı bir farklılığa sahip olmadığı tespit

edilmiştir. Uysal'ın (2011) yaptığı araştırma sonucunda, fiziksel ve ilişkisel saldırganlığın anne eğitim durumuna göre farklılık göstermediği saptanmıştır. Bu çalışmadan elde edilen sonuçların, literatürdeki benzer çalışmaların sonuçları ile uyumlu olduğu görülmektedir.

4.2. Öneriler

1. Bu çalışmada sadece Mersin ilinin Silifke ilçesinde bulunan öğretmen ve anne görüşlerine yer verilmiştir. Benzer araştırmalar farklı bölgelerdeki öğretmen ve ebeveynlerle, daha geniş kapsamlı yürütülebilir. Babalarla da bu konuda benzer çalışmalar yapılabilir.

2. Çocuğun şiddet eğilimli davranışlarının erken yaşlarda fark edilmesi ve bu davranışların çözümüne yönelik çalışmaların yapılması ileride daha büyük sorunların oluşmasını engelleyecektir.

3. Okul öncesi eğitim uygulayan kurumlarda görev yapan öğretmenlerin yeterli pedagojik bilgiye sahip olmaları için bu konuda öğretmenlere bilgi ve beceri kazandıracak eğitimler verilmelidir.

4. Çocuklarda görülen şiddet davranışları hakkında aileler bilinçlendirilmelidir. Şiddet davranışları ile başa çıkabilme yolları ve bu konuda neler yapabilecekleri hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlamak için ebeveynlere yönelik eğitimler ve seminerler verilmelidir.

5. Ebeveynlere ve öğretmenlere medya okuryazarlığı eğitimi verilmelidir.

6. Çocukların izledikleri televizyon programları özenle seçilmeli, televizyon izleme süreleri ve programların içeriği ebeveynler tarafından denetlenmelidir.

7. Televizyon anneler tarafından kesinlikle 'bakıcı' olarak kullanılmamalıdır. Annelerin çocukları ile kaliteli zaman geçirmelerini sağlamaları gerekmektedir.

8. Okullarda veli katılımlı etkinlikler planlanabilir. Bu etkinliklerde annelere, çocukları ile birlikte kaliteli zaman geçirebilecekleri alternatif etkinlik fikirleri verilebilir.

9. Öğretmenlerin çocukların televizyon izleme ve program seçimi konusunda bilinçlenmelerini sağlamak için farklı etkinlikler ve yöntemler uygulamaları gerekmektedir.

10. Televizyonda izlenecek program çocuğun yaşına uygun olarak seçilmeli ve program çocukla birlikte izlenmelidir.

11. Bu çalışma okul öncesi eğitim almayan çocuklarla da yapılabilir.

12. Okul öncesi dönem çocuklarının şiddet davranışlarını önleyici programlar hazırlanarak bu programların etkililiği pilot okullar belirlenerek uygulamaya konulabilir.

13. Öğretmenlerin okullarda çocukların şiddet eğilimli davranışları ile tek başlarına baş edemedikleri görülmektedir. Bu nedenle okul öncesi kurumlara psikolog, sosyal hizmet

uzmanı, çocuk gelişimi uzmanı ve rehber öğretmenlerin daimi olarak görevlendirilmeleri yararlı olacaktır.

KAYNAKÇA

Adak Özdemir, A. ve Ramazan, O. (2012). Çizgi filmlerin çocukların davranışları üzerindeki etkisinin anne görüşlerine göre incelenmesi. M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 35, 157-173.

Akkuş, S. Y. ve Yılmaz, Y. (2015). 3-60 ay arası çocukların televizyon izleme alışkanlıklarının incelenmesi. Uluslararası Katılımlı III. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Kongresi "Erken Müdahale", 11-13 Mayıs, Ankara. Sözel Bildiriler XIV. SS060.

Anderson, C. A. ve Bushman, B. J. (2002). Media violence and societal violence. Science 295: 2377–2378.

Arslan, F., Ünal, A. S., Güler, H., ve Kardeş, K. (2006). Sosyal Bilimler El Sözlüğü, 1. baskı, İstanbul, Alfa Kitabevi. "Okul Çağı Çocuklarının Televizyon İzleme Alışkanlıklarının İncelenmesi", TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni, 5/6, 391- 401.

Ayrancı, Ü., Köşgeroğlu, N., ve Günay, Y. (2004). Televizyonda çocukların en çok seyrettikleri saatlerde gösterilen filmlerdeki şiddet düzeyi. Anadolu Psikiyatri Dergisi, 5, 133- 140.

Cesur, S. ve Paker, O. (2007). Televizyon ve çocuk: Çocukların TV programlarına ilişkin tercihleri. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 6(19), 106-125.

Eron, L. D. ve Heusmann, L. R. (1985). The role of television in developmental of prosocial and antisocial behavior. In D.Olweus, M. Radke-Yarrow, & J Block (Eds.), Development of antisocial and prosocial behavior Orlando, FL: Academic Press.

Ertürk, Y.D. ve Gül, A.A. (2006). Çocuğunuzu televizyona teslim etmeyin. Ankara: Nobel Yayınları.

Eski, Ö. (2018). Türkçenin Güzel Kullanımı Açısından Çizgi Filmlerde Kelime Kadrosu ve Millî Şuur. Türk Dili Dergisi, 798, 98-103.

Gülay, H. (2008). 5-6 Yaş Çocuklarına Yönelik Akran İlişkileri Ölçeklerinin Geçerlik Güvenirlik Çalışmaları Ve Akran İlişkilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Güngör, M. (2014). Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Televizyon İzleme Alışkanlıkları ve Anne Baba Tutumları. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11 (28), 199-216.

İnan, H. (2016). Çocuklarda problem davranışlar ve ailelerin desteklenmesi, (Ünite 7, 181-211). A. Arıkan & B. Dinç. Aile Eğitimi. Anadolu Üniversitesi, Açık Öğretim Fakültesi, Çocuk Gelişimi Önlisans Programı. Eskişehir Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

Kahraman, D. (2019). Okul öncesi dönem çocuklarının yeme davranışlarının değerlendirilmesi. Yüksek lisans tezi, Kırklareli Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kırklareli.

Kalem, B. (2019). Okul öncesi dönem çocuklarının en çok izledikleri çizgi filmlerde toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının incelenmesi. Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bölümleri Enstitüsü, Ankara.

Kaptan, S. (1998). Bilimsel araştırma teknikleri ve istatistik yöntemleri. 11. Baskı, Tekişik Matbaası ve Rehber Yayınevi, Ankara.

Lemish, D. (2007). Children and Television. A Global Perspective. Blackwell Publishing, Oxford.

Luther, C. A. ve Legg, J. B. (2010). Gender differences in depictions of social and physical aggression in children's television cartoons in the US. *Journal of Children and Media*, 4(2), 191-205. <https://dx.doi.org/10.1080/17482791003629651>

Oktaç, A. ve Polat Unutkan, Ö. (2005). Okul Öncesi Eğitimde Güncel Konular. Morpa Yayınları, 11-68-69. İstanbul.

Olweus, D. (1999). Bullying prevention program. Boulder, CO: Center for the Study and Prevention of Violence, Institute of Behavioral Science, University of Colorado at Boulder.

Özben, Ş. (2009). Medyanın Çocuklar Ve Gençler Üzerindeki Etkileri. *Yaşadıkça Eğitim Dergisi*, 105, 11-19.

Saraç, H. (2018). Okul öncesi dönem çocuklarına yönelik çizgi filmlerde toplumsal cinsiyetin inşası: Niloya örneği. Yüksek lisans tezi, T. C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı.

Singer, J.L. ve Singer, D.E. (1981). *Television, Imagination and Aggression: A Study of Pre-Schoolers*, Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Şirin, M. R. (1998). *Televizyon Çocuk ve Aile*. İstanbul: İz Yayıncılık.

Türk Dil Kurumu. (BT). Şiddet. <https://sozluk.gov.tr/> adresinden 23 Mayıs 2022 tarihinde alınmıştır.

Tutar, H. (2004). *İşyerinde psikolojik şiddet*. Platin Yayınları, 3. Baskı, Ankara.

Uysal, H. (2011). Okul öncesi dönemde görülen akran zorbalığının bazı değişkenler açısından incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Ülken, B. F. (2011). "Televizyon İzlemede Anne-Baba Aracılığı İle Çocukların Saldırgan Davranışları Arasındaki İlişki". *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 11(1), 195-216.

Yeşilbaş, H. (2016). Sağlıkta Şiddete Genel Bakış. *Sağlık ve Hemşirelik Yönetimi Dergisi*, 3, 44-54.

Yetim, G. ve Sarıçam, H. (2016). Çizgi Film Programlarının Çocuklara Etkisi Konusunda Ailelerin Bilgi ve Farkındalık Düzeylerinin İncelenmesi, *OPUS – Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 6(11), 341-364.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (5. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (6. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, E. (2008). Çocuk ve televizyonda şiddet: 5 yaşındaki çocukların anne - babalarının televizyondaki şiddetin saldırgan davranışlar üzerindeki etkilerine ilişkin görüşleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.